

DLA doktori értekezés tézisei

Tímár Judit

**Kurtág Truszovája
a kortárs zenei interpretáció és recepció tükrében**

Az alkotó, a mű, az előadók és a befogadók elválaszthatatlan egysége

Témavezető: Wilhelm András

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok
besorolású doktori iskola

Budapest

2015.

I. A kutatás előzményei

Kutatásom legkorábbi előzményeinek – két évtizednyi zenekari művészi pályámra visszatekintve – a bennem megfogalmazódott kortárs zenével kapcsolatos kérdéseket tartom. Kutatásom alapköveit Kurtág György zeneszerzőhöz kapcsolódó viszonyulások, a művész elérhetetlensége, kiválasztott tanítványi és előadói köréhez tartozó legendák képezték.

Kutatásom mérföldköve. A boldogult R. V. Truszova című művének koncertélménye volt. A remekmű, amelyben éreztem a költészet és a zene, az orosz kultúra drámaiságának és Kurtág különlegesen bensőséges művészi attitűdjének tökéletes egységét.

Egy előadóművész szakmai életében a legfontosabb és legizgalmasabb kihívás az a törekvés, hogy a kiválasztott mű bemutatása az általa választott szempontok alapján tökéletes legyen. Számomra egy zenemű bemutatásának lényege, hogy a hallgatót kiragadja hétköznapi életéből és egy másik idősíkbába helyezze, ahol részese lehet az előadó és a mű együttes hatása által létrehozott valóságnak. Tökéletessége abban rejlik, hogy a létrehozott „más világból” nem zökkenhető ki, tehát maga az előadás minden részlete harmonikusan összekapcsolódva szolgálja a hallgató érzékelésének kiragadását, egy másik idősíkbába helyezését. Jelen korunkban a hihetetlen gyorsasággal fejlődő technikai vívmányok lehetővé teszik, hogy egy-egy művet sokféle interpretációban élvezhessünk, anélkül, hogy el kéne hagynunk otthonunkat. Ennek ellenére vitathatatlan az a tény, hogy mindez nem pótolhatja, és meg sem közelítheti azt a varázslatos közeget, amit a közönség, az előadó és a mű mágikus kapcsolata hoz létre egy koncertteremben. A mű, ami magában hordozza alkotójának személyiségét, mondanivalóját, üzenetét, - az előadó, aki ismerve az alkotó szándékait, az alkotás legmélyebb ismeretében alázattal teszi hozzá saját hangját, értelmezését, - a közönség, aki képes a befogadásra és ezzel az inspiráló energiával szintén aktív közreműködője az előadásnak. A törekvés, hogy ezeket gondolatokat összekapcsoljam a kortárs zene befogadásával szintén a kutatásom előzményei közé sorolható.

Amikor sok év kihagyás után újra beültem az iskolapadba és elkezdtem látogatni a Zeneakadémia doktoriskolájának kurzusait, rengeteg új, és meghatározó élmény kerített hatalmába. A klasszikus témát, amit kitűztem célul magamnak - Mozart és a fafűvös hangszerek dramaturgiai használatának vizsgálata -, rövid idő alatt háttérbe szorította a kortárs zene iránti érdeklődésem, kíváncsiságom. Minél inkább beleláttam az új zene rejtjelmeibe, annál inkább éreztem létjogosultságát annak a készítésnek, hogy mint előadó sokkal több felelősséget kell éreznem és vállalnom e művek értelmezése, előadása, megismertetése tekintetében. Kurtág György művészetével kapcsolatos érdeklődésem is

fokozódott, úgy éreztem a vele kapcsolatos kérdéseimre csak úgy kaphatok választ, ha közelebb kerülök hozzá, zenéjén, a róla szóló írásokon, az őt ismerő emberekkel folytatott beszélgetéseken keresztül. Minél közelebb kerültem hozzá, annál inkább éreztem, hogy találkozásom Kurtág világával megváltoztatja a zenéhez, a világhoz való viszonyulásomat. Személyes találkozás nélkül a tanítványa lettem. Ezzel együtt kezdtem érezni a felelősségét annak, hogy másokkal is meg kell ismertetnem ezt a nehezen megközelíthető, de annál értékesebb, követendő művészi oeuvre-t.

Előadóművészként küldetésemnek érzem Kurtág művészetének és vele együtt a kortárs zene nehezen befogadható világának közelebb hozását a közönséghez, az előadókhoz. Úgy érzem ezen az úton szerzett személyes tapasztalataim és felismeréseim, amelyeket disszertációmban ismertetek kiegészíthetik a témában elérhető forrásokat, egy másik oldalról, az előadóművész szemszögéből. A kutatás megerősített abban, hogy mi előadók - mint személyiségükkel ható művészi tolmácsok -, alázatos és elhivatott munkánkkal fontos részei vagyunk az alkotás, a művészi élmény létrehozásának. Felelősek vagyunk a közönség megtartásában, lelkesítésében, gyarapításában. A régi hagyományok megtartásában ugyanúgy, mint az új, kortársaink zenéjének terjesztésében.

II. Források

Az előadóművész hivatása, hogy kapcsolatot teremtsen az alkotó, a mű, saját maga és a közönség között. Elsődleges forrásaim a kortárs zeneművek hallgatása és előadása a szerzőkkel közös együttműködésben, valamint beszélgetések művészekkel, zeneszerzőkkel, előadókkal és természetesen a közönséggel. A Kurtág világa fejezethez fontos források voltak Kurtág barátaival-, tanítványai-, előadóival folytatott beszélgetések interjúk, a róla szóló írások, interjú-kötetek, újságcikkek, amelyeket disszertációm bibliográfiájában részletesen felsorolok. A Truszovával kapcsolatosan az orosz nyelv, orosz költészeti és irodalmi alkotások megismerése, voltak a segítségemre, hogy minél közelebb kerüljek a választott téma egyre több rétegének kibontásához. A darab részletes interpretációs elemzéséhez négy különböző időben, helyen és előadókkal készített hangfelvételt használtam, hogy megfigyeljem és demonstráljam, vannak-e különbségek és meghatározóak-e abban a tekintetben, hogy a szerző jelenléte, közvetlen befolyása mennyire határozza meg a mű interpretációját.

III. Módszer

Kutatási módszereimet a források megközelítésének módszere határozta meg. Zenehallgatás, a kortárs művek interpretálása, interjúk, beszélgetések valamint a fellelhető szakirodalom összegyűjtése és értelmezése. A boldogult R. V. Truszova elérhető összes felvételének meghallgatása, összevetése az interpretáció szempontjából. Kurtág művészetével történt találkozás és az életművében való kutakodás egyértelművé tette számomra, hogy egyetlen módszer létezik az élet bárminemű dolgainak megértésére: a részletekben való elmélyülés, a mélyebbnél mélyebbre ásás. Minden feltett kérdésemre érkezett válasz határozta meg a következő kérdést. Ezt a módszert követtem és követem azóta is.

IV. Eredmények

Kutatásom legfontosabb eredményének azt tekintem, hogy utat találtam a kortárs zenéhez, és mivel előadói hivatásom arra predesztinál, hogy alkotó médiumként közvetítsem a zenét, tudásomat, tapasztalataimat közvetlenül oszthatom meg a zenehallgató közönséggel és alkotó társaimmal. Tudatában annak, hogy kutatásom nem az emberiség legújabb felfedezése - mégis annak reményében, hogy dolgozatom fontos kérdéseket jár körül egy eddig nem vizsgált szemszögből nézve, az előadóművész szemszögből -, bízom benne, hogy közvetve és közvetlenül a zene egyetemes művészetének megértését és befogadását szolgálom.

A Kurtág világa című fejezet eredménye, hogy a magyar zenetörténet egyik legkülönlegesebb és utánozhatatlan géniuszának világát hozza közelebb és talán sok minden, ami elfogadhatatlan az emberek számára Kurtággal és a zenéjével kapcsolatban, az átértékelődik és érthetővé válik. A mű részletes áttekintése különböző felvételek összehasonlítása által, választ ad arra, hogy mennyire lényeges a kurtági módszer, interpretáció-elmélet ismerete, a művei előadásának tekintetében. A kortárs zene recepciója című fejezet konklúziói pedig azon felfedezések, miszerint a zene egységben való szemléletét, a befogadás széles körben elterjesztését, az oktatás főképp alapfokú megreformálása, és a széleskörű közönségnevelés szolgálhatja a legmegfelelőbb módon. Előadóként, akik a legközelebbi kapcsolatban vagyunk a befogadó közönséggel, tudatában kell lennünk ebbéli felelősségünknek.

V. Dokumentációk

A disszertációm létrejöttéhez szükséges dokumentációként a Pannon Filharmonikusok tagjaként előadott kortárs művek előadásait sorolnám fel:

Arnold Schönberg: Egy varsói menekült 2003. december 11. PTE Romhányi Aula. Pécs. vez.: Hamar Zsolt

Ligeti György: Lontano 2006. december 13. PTE Romhányi Aula Pécs, vez.: Hamar Zsolt

Leos Janacek: Taras Bulba 2007. február 2. Művészetek Palotája. Budapest. vez.: Martin Turnovsky

Luciano Berio: Rendering – Schubert vázlatai nyomán
2007. szeptember 27. PTE Romhányi Aula. Pécs. vez.: Hamar Zsolt

Horváth Balázs: Visszatekintve I., II. 2008. március 15. Művészetek Palotája. Budapest. vez.: Hamar Zsolt.

Sándor László: A Valóságos Szentháromság dicsérete, a lángoló Március és a tavasz ébredése
2008. március 15. Művészetek Palotája. Budapest. vez.: Hamar Zsolt

Zombola Péter: Ünnepi nyitány 2008. március 15. Művészetek Palotája. Budapest. vez.: Hamar Zsolt

Vidovszky László: Kilenc Kurtág-köszöntő korál kiszenekarra.
2008. szeptember 21. Művészetek Palotája. Budapest. vez.: Hamar Zsolt

Robert Ward: A salemi boszorkányok – operaelőadás
2008 nov. 9-10 Mezzo Operafesztivál Szeged vez.: Pacien Mazzagatti

Heinrich Marschner: Vampyr 2008. nov. 15. Mezzo Operafesztivál. Szeged. vez.: Olari Elts

Davor Bobić: IZAJÁS Passió 2009 ápr. 18. Pécsi Bazilika. vez.: Hamar Zsolt

Szóllósy András: 3. concerto 2009. május 14. Pécsi Nemzeti Színház . vez.: Hamar Zsolt

Steve Reich: Variations for Winds, Strings & Keyboards (magyarországi bemutató)
2009. dec. 10. PTE Romhányi Aula. Pécs. vez.: Rácz Zoltán

Fazil Say: III. zongoraverseny (Anatolia csendje) 2010. május 14. Művészetek Palotája.
Budapest. vez.: Peskó Zoltán.

Krzysztof Penderecki: II. Karácsonyi szimfónia 2011. április 8. Művészetek Palotája.
Budapest. vez.: Krzysztof Penderecki

Kurtág György: ...quasi una fantasia... 2011. május 20. Művészetek Palotája, Budapest
vez.: Vass András

Ligeti György: Le Grand Macabre 2013. május 22. Művészetek Palotája, Budapest
vez.: Vajda Gergely